

1) в робочих навчальних програмах по предметах, пов'язаних з вивченням дисциплін кримінального блоку (кримінальний процес, оперативно-розшукова діяльність, кримінальне право, криміналістика), в обов'язковому порядку передбачати кількість годин для проведення занять з використанням активних форм навчання (рольових ігор, аналізу конкретних ситуацій тощо);

2) в обов'язковому порядку до планів семінарських і практичних занять по предметах, пов'язаних з вивченням дисциплін кримінального блоку (кримінальний процес, оперативно-розшукова діяльність, кримінальне право, криміналістика), включати завдання у вигляді проблемних ситуацій, рольових ігор та ін.;

3) з метою зміцнення взаємозв'язків з практичними базовими ОВС, у яких проходять практичне навчання і стажування курсанти вузів системи МВС України, проводити спільні засідання кафедр кримінального блоку з керівництвом підрозділів слідства, дізнання, ВБОЗ, карного розшуку, ВБЕЗ, БНОН, КМСН та ін. служб, на яких погоджувати зміст і направленість навчальних планів і робочих програм, а також зміст проблемних ситуацій і рольових ігор. При цьому важливою умовою має бути урахування думок практичних працівників ОВС;

4) одним з основних напрямків методичної роботи професорсько-викладацького складу відомчих вузів системи МВС України вважатимуть підготовку і видання підручників, навчальних посібників, практикумів, збірників завдань для практичних занять, розрахованих на широке використання в навчальному процесі активних форм навчання і новітніх технологій;

5) запровадити в навчальний процес нову міжгалузеву дисципліну «Доказування в юридичному процесі». В рамках цієї міжгалузєвої дисципліни вивчати питання виявлення, фіксації, дослідження, перевірки доказів та їх процесуальних джерел не тільки у кримінальному, цивільному, арбітражному і адміністративному процесі, а й під час провадження оперативно-розшукових заходів.

Надійшла до редакції 30.08.2000

*В.І. Щербина, канд. юрид. наук, в.о. нач. каф. Академії
митної служби України*

Питання правового статусу працівників митних органів України

Згідно зі ст. 43 Конституції України [1], кожний громадянин має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується. Конституція забезпечує реалізацію права на працю як шляхом роботи на підприємствах, в установах, організаціях різних форм власності і господарювання, так і шляхом вступу на державну службу на підставі того, що ч. 2 ст. 38 Конституції України гарантує громадянам рівний доступ до державної служби. Слід зауважити, що в органах і установах Державної митної служби України зайняті працівники, правовий статус яких визначається різними нормативними актами. Так, ст. 3 Кодексу законів про працю України наголошує: законодавство

регулює трудові відносини працівників усіх підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, виду діяльності і галузевої належності, а також осіб, які працюють за трудовим договором з фізичними особами.

Але правовий статус працівника митного органу України має свої особливості, які визначаються Митним кодексом України і Законом України «Про державну службу» [2]. Відповідно до ст. 156 Митного кодексу України працівник митниці є представником державного органу. У преамбулі до Закону України «Про державну службу» говориться, що він визначає загальні засади діяльності, а також статус державних службовців, які працюють в державних органах та їх апараті. Враховуючи ту обставину, що працівник митниці є представником державного органу, він визнається державним службовцем. Такий висновок випливає з аналізу ст. 1 Закону України «Про державну службу», яка визначає державну службу як професійну діяльність осіб, що займають посади в державних органах та їх апараті і виконують завдання та функції держави, одержують заробітну плату за рахунок державних коштів. Ці особи є державними службовцями і мають відповідні службові повноваження. Таким чином, можна зробити висновок, що працівники митних органів реалізують своє право на працю шляхом вступу на державну службу та здійснюють професійну діяльність з виконання завдань і функцій держави. Крім того, на нашу думку, всі державні службовці митних органів в свою чергу розподіляються на дві категорії. Перша – категорія керівників, тобто посадових осіб митних органів, які їх очолюють, їх заступники, а також посадові особи, що очолюють окремі структурні підрозділи цих органів (управління, відділи, відділення). Посадові особи організують роботу конкретного митного органу або його підрозділів з виконання поставлених державних завдань.

Однак є в митних органах інша категорія працівників, яких можна умовно назвати представниками влади. Представники влади, пише Ц.О. Ямпольська, характеризуються тим, що вони:

а) вступають у правові відносини, що впливають із змісту їх службових повноважень не тільки всередині свого апарату, свого органу, але й з суб'єктами, які знаходяться поза ним (з громадянами, що не підпорядковані органам і установам);

б) виступаючи в цих відносинах від імені держави, вони самі безпосередньо можуть застосовувати заходи, що необхідні для виконання законних вимог;

в) у числі заходів, які вони застосовують щодо не підлеглих їм осіб, можуть використовуватись і заходи примусового порядку [3, с.279-280].

Але, якщо керівники мають усі публічні повноваження представників влади, то такі представники влади у своєму органі управлінськими повноваженнями не наділяються.

Працівники митних органів України, будучи державними службовцями, здійснюють свою трудову діяльність через інститут державної служби. Державний службовець митних органів – не просто працівник апарату управління, він є особою, яка займає визначену законодавством соціальну і державно-правову позицію, а тому має спеціальний правовий статус. Дер-

жавні службовці митних органів – суб'єкти державного управління, які наділяються державно-владними повноваженнями та здатністю приводити до дії апарат державного примусу. Виконання ними службових функцій пов'язано з наданням державно-владних повноважень. Адже в управлінських відносинах обов'язковою є присутність владного суб'єкта, а тому його статус може бути визначений тільки через характеристику державно-владних повноважень. Ці працівники спеціально уповноважуються вирішувати ті чи інші соціально-правові ситуації, приймати юридично вагомі рішення, що забезпечені у необхідних випадках державним примусом. Як правильно відзначає О.В. Петришин, закріпленню правового статусу, і перш за все, державно-владних повноважень працівників митних органів, надається особливе значення, оскільки їх компетенція – це певна юридична позиція у реалізації державної діяльності [4, с.37]. Владна природа службових повноважень забезпечує реальну можливість працівникам митних органів впливати на суб'єктів суспільних відносин для досягнення соціально корисного результату, забезпечує обов'язковість виконання суб'єктами правовідносин законних вимог і розпоряджень цих працівників. Крім того, О.В. Петришин виділяє елементи правового статусу державних службовців. До складу цього правового явища він відносить: а) юридична державно-владні повноваження; б) юридичну відповідальність [4, с.41].

Поділяючи точку зору О.В. Петришина, необхідно відзначити, що без наявності двох названих елементів не можна говорити про правовий статус службовця як такий. Поєднання цих елементів правового статусу для державних службовців митних органів передбачає визначення і чітко закріплення у чинному законодавстві таких моментів: 1) що і як повинен робити працівник, який призначається на ту чи іншу посаду; 2) яку юридичну відповідальність несе працівник за службові порушення. Точка зору, що висловлена О.В. Петришином, безперечно, правильна, але треба зауважити, що було б неправильно розривати такі тісно взаємопов'язані поняття як посада та юридичний статус державного службовця. Потрібно до правового статусу включати комплекс необхідних і юридично обов'язкових рис індивіда, але не можна відкидати той факт, що управлінська посада сама по собі вже створює певний авторитет особі, яка її обіймає. А тому, на наш погляд, такий елемент правового статусу, як юридичні державно-владні повноваження, пов'язаний з посадою, яку обіймає державний службовець.

Автори підручника «Загальна теорія права і держави» так визначають місце посади у правовому статусі службовця. «Посада – службове місце, якому відповідає правовий статус особи, що її обіймає. Посадою визначаються характер роботи, що виконується, обов'язки і права, заохочення і відповідальність службовця, вимоги до його професійної підготовки» [5, с.291]. Ми повністю поділяємо цю точку зору. В.М. Манохін також відзначає нерозривний зв'язок між посадою і державно-владними повноваженнями службовця і вважає, що повноваженнями державного службовця охоплюються ті його дії, що створюють юридичні наслідки, які направлені на виконання державних завдань. Повноваження державного службовця,

похідні від компетенції державного органу, представляють її частину і мають таку структуру:

- а) завдання за цією посадою;
- б) основні функції, що виконує службовець у своїй діяльності;
- в) права, обов'язки і обмеження, що окреслюють межі практичного здійснення кожної з функцій, що покладені на службовця;
- г) правові форми діяльності службовця, через які він здійснює свої функції, права і обов'язки (накази, розпорядження і т. ін.);
- д) організаційні стосунки службовця з іншими державними службовцями (рівно, нижче і вищестоящими) [6, с.97-98].

З нашої точки зору, повноваження державних службовців митних органів України визначають ті межі, в яких вони діють. Вони визначаються правами, обов'язками і обмеженнями, які надаються або покладаються на державного службовця. А тому, на нашу думку, В.М. Манохін говорить не про структуру повноважень, а про структуру службової функції державного службовця. Саме вона включає усі названі В.М. Манохіним елементи. Повноваження ж складають осередок службової функції.

Загальні права, обов'язки і обмеження для усіх державних службовців закріплені у Законі України «Про державну службу» [2]. Вони повинні виконуватися усіма державними службовцями незалежно від відомчої приналежності, державної функції, що виконується, та посади, яку службовець обіймає. Ч. 2 ст. 9 Закону України «Про державну службу» [2] вказує на те, що регулювання правового становища державних службовців, які працюють в апараті органів митного контролю, здійснюється відповідно до названого документа, якщо іншого не передбачено чинним законодавством. Звідси, правовий статус державних службовців митних органів України визначається як Законом України «Про державну службу» [2], так і спеціальними нормативними актами, як-то: Митний кодекс України, Закон України «Про митну справу в Україні» [7], Положення «Про порядок і умови проходження служби в митних органах України» [8]. У цих нормативних актах містяться основні спеціальні права, обов'язки і обмеження для державних службовців під час проходження служби в митних органах України. Конкретні ж права і обов'язки на посаді визначаються на основі типових кваліфікаційних характеристик і відображуються в посадових положеннях та інструкціях, які затверджуються Державною митною службою України. Такі висновки випливають з аналізу норми, що міститься у ч. 2 ст. 11 Закону України «Про державну службу» [2]. Обмеження, що пов'язані з проходженням служби в митних органах відповідно до ч. 3 ст. 16 цього Закону, можуть встановлюватися виключно законодавчими актами України.

Таким чином, державні службовці митних органів України, що виконують спеціальні державні функції, наділяються особливим правовим статусом і спеціальними правами та обов'язками, а також встановленими для них законодавством особливими обмеженнями під час проходження служби.

Список літератури:

1. Конституція України. 1996. 2. Закон України від 16 грудня 1993 р. «Про державну службу» // Відомості Верховної Ради України. 1993. № 52. 3. Ямпольская Ц.А. Субъекты советского административного права: Дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. М., 1968. 4. Петришки О.В. Статус службової особи: природа, структура, спеціалізація. К., 1990. 5. Общая теория права и государства. Учебник / Под ред. В.В.Лазарева. М., 1994. 6. Манохин В.М. Советская государственная служба. М., 1966. 7. Закон України від 25 червня 1991 р. «Про митну справу в Україні» // Відомості Верховної Ради України, 1991. № 44. 8. Положення «Про порядок і умови проходження служби в митних органах України» . Затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 9 лютого 1993 р. № 47 // Основні нормативні акти митної служби України. Дніпропетровськ, 1998.

Надійшла до редколегії 12.10.2000

*В.Г. Остапюк, нач. каф. Белгородского юрид. ин-та МВД России,
Е.Е. Тонков, канд. пед. наук, доцент каф. Белгородского юрид.
ин-та МВД России*

ОСОБЕННОСТИ БОРЬБЫ С ОРГАНИЗОВАННОЙ ПРЕСТУПНОСТЬЮ В РЕГИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКЕ: ПРОБЛЕМЫ ПОДГОТОВКИ ПЕРСОНАЛА

Опытно-экспериментальное реформирование российского общества инициирует возрастающее в геометрической прогрессии хаотическое усложнение социального устройства, невиданный ранее рост структурной и функциональной дифференциации. Все это происходит на фоне значительного усиления влияния организованных преступных формирований (ОПФ) на социально-политическую и экономическую ситуацию в обществе, что обуславливает ее дальнейшее обострение. Проблема необходимости преодоления дезинтегрированных тенденций и выхода из полосы перманентной нестабильности требует незамедлительного решения и, в первую очередь, путем интеграции различных государственных и общественных структур в процессе противодействия экономической преступности.

Вместе с тем, состояние криминализации государственного аппарата российского общества сегодня вызывает тревогу даже у тех, кто сам тем или иным образом причастен к созданию преступного механизма, запущенного легковесными манипуляциями с рыночными реформами. Беловоротничковая преступность в регионах России с отчаянностью канатоходца, отстегнувшего лонжу, раскачивает свою зыбкую основу, стремясь опередить конкурентов в борьбе за последние куски уже прожисшего пирога, еще недавно именовавшегося экономическим оплотом сверхдержавы. Размытость правосознания элитарных гангстеров и полное отсутствие какого-либо социального контроля за их деяниями инициирует не только катализацию безответственности, но и одновременно заканчивает разрушать остатки государственных устоев.

Видный американский социолог Сазерленд определял преступления «белых воротничков» как противоправные деяния, совершенные уважаемыми и занимающими высокое социальное положение лицами при испол-